A Comparative Analysis of the Recoverability of Lost Profits in Intellectual Property Disputes under Iranian Law and the Paris Convention

Mohammad Hossein Taghipour Darzi Naghibi[1]* Reza Zakershoub[2]

1. *Associate Professor of private law, Faculty of Law and Political Science, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.*
   (- Corresponding Author Email: mh.taghipour@umz.ac.ir)*
2. *Master Of Laws (LL.M.) in Private Law, Faculty of Law and Political Science, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.*

Received: 2025-19-16
Revised: 2026-05-17
Accepted: 2026-08-25
Available Online: 2026-09-22

How to cite this article:
Taghipour Darzi Naghibi, M.H., Zakershoub, R (2026). A Comparative Analysis of the Recoverability of Lost Profits in Intellectual Property Disputes under Iranian Law and the Paris Convention. Encyclopedia of Economic Law Journal, 33(29): (61-76) (in Persian with English abstract).
https://doi.org/10.22067/economlaw.2026.94893.1480

1. INTRODUCTION

There are two main positions concerning the legal status of lucrum cessans (loss of expected profit). One view holds that lost profit does not constitute "damage" in the legal sense. Proponents argue that since lucrum cessans is not considered "property," it does not fall under the rules of destruction of property or causation. They add that the principle of la-zarar (no harm) merely negates harmful rulings rather than creates liability. In this view, profit loss is not property damage, as "property" must have physical form or storability. Expanding on this, some argue that even if in limited scenarios lucrum cessans could be seen as damage, it remains unrecoverable under current Iranian law particularly due to Note 2 of Article 515 of the Civil Procedure Code, which lacks explicit permission for compensating such losses. In contrast, the opposing view argues that la-zarar includes definite loss of profit. According to this perspective, whether lucrum cessans counts as "property" under destruction or causation should be based on custom and decided case by case. They argue that rational conduct and the principle of retaliation recognizing lucrum cessans as a compensable form of harm. This aligns with the dominant view in many jurisdictions where legal scholars and courts accept that lost profit can be subject to compensation.

Regarding intellectual property (IP) claims, Iranian legislative treatment of lucrum cessans has changed over time. Article 49 of the old Trademark and Patent Registration Law allowed recovery for both actual damage and lost profits. However, this article was repealed by the 2007 Law on Patents, Industrial Designs, and Trademarks, which did not clearly address recoverable damage types. Its Executive Bylaw, under Article 181, only referenced actual losses. This led some jurists to conclude that lost profit was no longer compensable in IP cases, unless it fell within Article 62's specific framework. Others counter this conclusion. They argue IP law should be interpreted in harmony with general civil liability principles. From this view, Note 2 of Article 515 should be read as allowing recovery for verified profit losses in appropriate cases. Later, a Draft Bill on the Protection of Intellectual Property was approved by the Cabinet and submitted to Parliament. It specifically recognized clear lost profit as compensable under civil remedies. However, its legal status remains uncertain, pending parliamentary

THIS WORK IS LICENSED UNDER A CREATIVE COMMONS ATTRIBUTION 4.0 INTERNATIONAL LICENSE

approval. The clearest legislative stance appears in the 2024 Industrial Property Protection Act. Article 150 of this law repeals the 2007 Act, while Article 72 states that proven patent infringers must fully compensate all resulting damage including profit loss qualifying under destruction if the injured party requests it. According to Article 149, a new Executive Bylaw must be issued within six months of the Act's effective date, subject to Judiciary approval. Until then, the previous bylaw applies unless in direct conflict with the new law. This temporary overlap allows existing uncertainty over lucrum cessans to persist. Importantly, Article 72 addresses only patent infringement. For other IP categories, Article 181 of the old bylaw remains the reference, and disagreement continues. Among existing interpretations, the one favoring compensability appears more compelling.
Separately, Iran is a party to the 1883 Paris Convention for the Protection of Industrial Property, which covers areas like patents, trademarks, and industrial designs. Though foundational to global IP law, the Paris Convention contains no direct rule on lost profit recovery. More broadly, international IP treaties rarely offer full legal codes to replace national law. Because IP rights are territorial, issues such as enforcement and remedies like recovery for expected profit loss remain subject to domestic legal systems.

2. PURPOSE

This study aims to examine the compensability of loss of expected profit (lucrum cessans) in intellectual property (IP) disputes under Iranian law, with particular focus on its legal status in relation to the Paris Convention for the Protection of Industrial Property. The issue is significant due to ongoing disagreements among Iranian legal scholars and courts about whether lucrum cessans qualifies as recoverable damage in the context of IP rights. The central legal question is whether loss of expected profit constitutes compensable harm under Iran's civil liability framework and IP legislation, and if so, on what legal basis. In light of Iran's membership in the 1883 Paris Convention, the study also examines whether the Convention supports or limits claims for lost profits in IP related litigation. To explore this, the research analyzes relevant legal sources, including the former Trademark and Patent Registration Law, the 2007 Law on Patents, Industrial Designs, and Trademarks, and the 2024 Industrial Property Protection Act. Article 72 of the latter explicitly recognizes lucrum cessans as compensable in patent infringement cases, marking a key legislative development. However, uncertainty persists regarding other IP rights, especially in the absence of a new executive bylaw. Finally, the study evaluates the Paris Convention's scope to determine whether it may be invoked in support of claims for lost profit, and how it interacts with national legal standards to promote coherence between domestic and international IP frameworks.

3. METHODOLOGY

This research is applied in nature and adopts a descriptive-analytical method. With reference to the Trademark and Patent Registration Act of 1931 (Solar Hijri 1310), the Law on Registration of Inventions, Industrial Designs, and Trademarks of 2007 (Solar Hijri 1386), its Executive Bylaw enacted in 2008 (Solar Hijri 1387), the Draft Bill on the Protection of Intellectual Property approved by the Cabinet in 2014 (Solar Hijri 1393), the Industrial Property Protection Act of 2024 (Solar Hijri 1403), as well as the Paris Convention for the Protection of Industrial Property of 1883, all required data and statistics were collected through library-based research and document analysis. Subsequently, using legal interpretive principles and analytical tools, a legal and economic examination was carried out to address the core research question: the possibility of claiming damages for loss of expected profit (lucrum cessans) in intellectual property disputes under Iranian law and the 1883 Paris Convention.

4. FINDINGS

Article 72 of the Law on the Protection of Industrial Property states that in cases of proven patent infringement, the infringer must fully compensate all damages upon request, including potential profits considered as actual loss under the doctrine of destruction(loss of expected profit). This provision recognizes such potential profits as compensable damage but applies only to patents and their infringement. It does not address damages or lucrum cessans for other intellectual property categories. Despite this limitation, a stronger legal view holds that the legislator's silence on other IP rights does not deny compensability of damages or lucrum cessans. General

legislative provisions, such as Article 14 of the Criminal Procedure Code and Articles 5 and 6 of the Civil Liability Act, affirm that certain and provable loss of profit is considered actual damage and is compensable under Iranian law. There is no valid reason to treat patents differently from other IP rights. Legal non-existence principle(ex nihilo nihil fit) applies only when no legal rationale or evidence exists. Therefore, legislative silence should not be seen as denying claims for lucrum cessans. Iran is a party to the 1883 Paris Convention for the Protection of Industrial Property, which imposes limited substantive obligations based on territoriality, independence, and national treatment. The Convention preserves member states' sovereignty over their industrial property laws. Accordingly, the compensability of loss of profit remains subject to each country's domestic law.

5. CONCLUSION

The legislative authority, through the enactment of the Industrial Property Protection Act, addressed three key considerations: First, Article 150 of the Act repeals the previous Law on Registration of Patents, Industrial Designs, and Trademarks. This represents a clear legislative intent to replace the old framework. Second, Article 72 states that in proven cases of patent infringement, the infringer must compensate all resulting damages, including potential profits that qualify as actual losses. This confirms the compensability of lucrum cessans under Iranian law but only in the context of patent rights. The law does not address the issue of compensating loss of profit in relation to other intellectual property categories such as trademarks or industrial designs. Third, Article 149 provides that a new executive bylaw must be prepared within six months of the law's enactment. Until then, the bylaw of the repealed law remains applicable unless it conflicts with the new Act. However, as of this writing, the new bylaw has not yet been issued. Article 181 of the old bylaw states that only "actual damages" may be recovered in IP disputes, but it is silent on whether lost profit qualifies as such. This has created theoretical disagreement, opening space for two interpretations. The more convincing view holds that although the legislator is silent about other IP rights, there is no explicit prohibition against the recovery of lucrum cessans. The broader legislative trend illustrated by Article 14 of the Code of Criminal Procedure and Articles 5 and 6 of the Civil Liability Act treats certain and provable loss of profit as compensable. Hence, patent rights should not be treated as an exception among IP rights. Additionally, the principle of non-liability in the absence of legal foundation applies only where there is no legal reasoning at all. Legislative silence does not imply denial of recovery. Finally, Iran's accession to the 1883 Paris Convention supports this interpretation. The Convention, grounded in principles of territoriality and national treatment, leaves the scope of damage recovery to domestic law. It does not impose a unified substantive standard, reinforcing the role of national systems in determining the extent of compensability.

Keywords: Comparative analysis, Loss of profits, Paris Convention, Industrial property, Intellectual property.

بررسی تطبیقی امکان مطالبه خسارت عدم‌النفع در دعاوی مالکیت فکری در حقوق ایران و کنوانسیون پاریس

محمد حسین تقی پور درزی نقیبی[1*] رضا ذاکرشوب[2]

دریافت: ۱۴۰۴-۰۶-۲۵ | بازنگری: ۱۴۰۵-۰۲-۲۷ | پذیرش: ۱۴۰۵-۰۶-۰۳ | انتشار: ۱۴۰۵-۰۶-۳۱

چکیده

اشهر اقوال، ضرر و قابل مطالبه شناختن عدم‌النفع مسلم است؛ مح‌الوصف، مقنن در نظام حقوق مالکیت فکری گاه عدم‌النفع را ذیل خسارات برشمرد و گاه خسارات را منحصر در معنای ضرر کرد و نسبت به عدم‌النفع اشاره‌ای نداشت؛ گاه نیز آن‌را صرفاً ناظر به قسمی خاص از دعاوی مالکیت فکری دانست که همین امر موجب اختلاف، پیرامون قابلیت مطالبه آن گردید؛ بدین وجه که قانون ثبت علائم و اختراعات، خسارات را شامل ضرر و منافعی می‌دانست که زیان‌دیده از آن محروم گردیده‌است؛ لیکن آیین‌نامه قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری خسارت را صرفاً ضررهای وارده برشمرد. نهایتاً قانون حمایت از مالکیت صنعتی در باب نقض حق اختراع، منافع ممکن‌الحصولی را که صدق اتلاف می‌نماید ذیل عنوان خسارت إحصاء کرده‌است. ایران همچنین به کنوانسیون پاریس ۱۸۸۳ پیوسته‌است که از مدلول آن استنباط می‌شود که این پرسش در حقوق مالکیت فکری به نظام داخلی دول عضو واگذار گردیده‌است؛ چراکه این معاهده مجموعه‌ای از قوانین مدون ماهوی ندارد که بتواند جایگزین حقوق داخلی شود. نتیجتاً باید بر آن بود که امکان مطالبه عدم‌النفع در دعاوی مالکیت فکری هم مطابق قاعده عمومی حاکم بر نظام حقوقی است و هم از وحدت ملاک باب حق اختراع در قانون مالکیت صنعتی منبعث می‌شود.

واژگان کلیدی: بررسی تطبیقی، عدم‌النفع، کنوانسیون پاریس، مالکیت صنعتی، مالکیت فکری.

۱. دانشیار گروه حقوق خصوصی، دانشکده‌ی حقوق و علوم سیاسی دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران. (نویسنده مسئول) mh.taghipour@umz.ac.ir
۲. دانش‌آموخته‌ی کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، دانشکده‌ی حقوق و علوم سیاسی دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

۱. مقدمه

دو نظر پیرامون ماهیت عدم‌النفع وجود دارد؛ گروهی آن‌را ضرر تلقی نکرده و اشعار می‌دارند که عدم‌النفع مال قلمداد نمی‌گردد پس اتلاف و تسبیب حاکم بر آن نیست و لاضرر نیز صرفاً نفی حکم ضرری می‌کند. همچنین اعلام می‌دارند عدم‌النفع، ضرر به اموال نیست چراکه مؤلفه‌ای که شاکله مالیت قلمداد می‌شود را عینیت یا قابلیت ذخیره‌سازی آن برمی‌شمارند (Esmaeili, 1998: 77)؛ ادامه می‌دهند که اگر در فرضی هم بتوان آن‌را ضرر به مال تلقی کرد، در نظام حقوقی کنونی باتوجه به قانون آیین دادرسی مدنی امکان مطالبه آن وجود ندارد (Amini & Piri, 2021: 140). گروهی دیگر اما بر آن هستند که لاضرر در برگیرنده عدم‌النفع مسلم می‌باشد (Mohammadi, 2014: 158) و در خصوص استناد به اتلاف و تسبیب که در گرو مال تلقی کردن عدم‌النفع است، اذعان می‌دارند که مالیت داشتن و ضرر بودن عدم‌النفع در هر قضیه نیازمند مراجعه به عرف است؛ همچنین سیره عقلاء و جواز مقابله به مثل، دلالت بر ضرر و قابل مطالبه شناختن عدم‌النفع دارد.

در راستای قابلیت مطالبه عدم‌النفع در دعاوی حقوق مالکیت فکری در نظام حقوقی ایران، مراجع وضع مقررات، در گام‌های مختلف اظهاراتی متفاوت با یکدیگر داشته‌اند. مقنن ابتداً در ماده ۴۹ قانون ثبت علائم و اختراعات مقرر گرداند که خسارت شامل ضرر و منافع‌ای است که زیان‌دیده از آن محروم گردید؛ ولی با وضع قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری، قانون سابق را نسخ صریح نمود. قانون لاحق در خصوص خسارت قابل مطالبه تصمیمی اتخاذ نکرد، لیکن آیین‌نامه اجرایی آن در ماده ۱۸۱ مقرر داشت که خسارت شامل ضررهای وارده می‌باشد و همین امر برخی را بر آن داشت تا قائل گردند که عدم‌النفع در دعاوی مالکیت فکری قابل مطالبه نیست مگر ذیل شرایط مندرج در ماده ۶۲ قانون اخیرالاشعار (Afrasiab, 2017: 346)؛ گروه دیگر اما بیان می‌دارند، نباید تفکیکی بین حقوق مالکیت فکری و رویه عمومی موجود در نظام حقوقی قائل شد و منبعث از تفسیر معقول تبصره ۲ ماده ۵۱۵ قانون آیین دادرسی مدنی باید نظر به قابلیت مطالبه عدم‌النفع مسلم داشت (Hosseinpour, 2016: 62). سپس لایحه‌ای تحت عنوان حمایت از مالکیت فکری تصویب و تقدیم مقنن گردید که منافع مسلم محروم مانده را هم تحت عنوان خسارت مدنظر قرار می‌داد. آخرین اراده مقنن در ماده ۱۵۰ قانون حمایت از مالکیت صنعتی که مقرر می‌دارد: «از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون، قانون «ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری»... نسخ می‌گردد»، متجلی گشت؛ همچنین ماده ۷۲ قانون موصوف مقرر می‌دارد: «در صورت اثبات نقض حق اختراع، مرتکب به تقاضای هر یک از ذی‌نفعان باید تمام خساراتی را که در نتیجه این نقض وارد شده‌است، از قبیل منافع ممکن‌الحصولی که صدق اتلاف می‌کند را جبران نماید». ماده ۱۴۹ نیز اشعار می‌دارد: «آیین‌نامه اجرایی این قانون ظرف شش ماه پس از لازم‌الاجراء شدن این قانون،... تهیه می‌شود و به تصویب قوه قضائیه می‌رسد. تا زمان تصویب آیین‌نامه مذکور، آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری، در حدودی که مغایر با این قانون نباشد، مجری است». همین امر می‌تواند منتج به آن گردد که تنازع فکری موجود در آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری به این قانون هم، مادام که آیین‌نامه اجرایی آن وضع نگردیده تسری یابد چراکه ماده ۷۲ قانون حمایت از مالکیت صنعتی صرفاً در باب نقض حق اختراع اتخاذ تصمیم نموده و خسارت را شامل عدم‌النفع می‌داند ولی در سایر موارد باید به ماده ۱۸۱ آیین‌نامه اجرایی قانون سابق رجوع کنیم که پیرامون آن دو دیدگاه وجود دارد که به نظر می‌رسد قول امکان مطالبه صائب تلقی شود.

از طرفی ایران به کنوانسیون پاریس۱۸۸۳[1] برای حمایت از مالکیت صنعتی پیوست؛ در کنوانسیون پاریس، موضوع حمایت مالکیت صنعتی، ورقه‌های اختراع، نمونه‌های اشیاء مصرفی و طرح‌ها و مدل‌های صنعتی و علائم کارخانه‌ها یا بازرگانی و علائم مربوط به خدمات و اسم بازرگانی و... می‌باشد (Hojjati Ashrafi, 2004: 366). اهمیت این کنوانسیون در نظام مالکیت فکری در عرصه بین‌المللی تا

---

۱. *کنوانسیون پاریس ذیل سازمان جهانی مالکیت فکری یا معنوی(WIPO) در راستای حمایت از مالکیت صنعتی در بدو امر توسط یازده کشور در سال ۱۸۸۳ مورد توافق قرار گرفت و به امضاء رسید و متعاقباً در سال‌های ۱۸۸۶ در رم، ۱۸۹۰ و ۱۸۹۱ در مادرید، ۱۸۹۷ و ۱۹۰۰ در بروکسل، ۱۹۱۱ در واشنگتن، ۱۹۲۵ در لاهه، ۱۹۳۴ در لندن، ۱۹۵۸ در لیسبون و ۱۹۶۷ در استکهلم مورد بازنگری و در ختم امر در سال ۱۹۷۹ مورد اصلاح قرار گرفت؛ ایران نیز بعد از به تصویب رساندن قانون اجازه الحاق دولت ایران به اتحادیه عمومی بین‌المللی معروف به پاریس، در تاریخ ۱۳۳۷ به عضویت این موافقت‌نامه درآمد و در نهایت یکسال بعد چنین عضویتی قطعی شد. بر همین اساس ماده ۷ آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری در خصوص معرفی این کنوانسیون بیان می‌دارد: «کنوانسیون پاریس: منظور از کنوانسیون پاریس برای حمایت مالکیت صنعتی مورخ ۱۲۶۱ هجری شمسی(۱۸۸۳ میلادی با اصلاحات بعدی) است که در تاریخ ۱۳۳۷/۱۲/۱۴ به تصویب مجلس شورای ملی رسیده و در تاریخ ۱۳۷۷/۰۸/۱۷ نیز مجلس شورای اسلامی اصلاحات بعدی آن‌را پذیرفته‌است».*

آنجا است که برخی آن‌را بنیاد اساسی همه معاهدات بین‌المللی معاصر مالکیت فکری خواندند (Morris, 2020: 158). کنوانسیون موصوف در راستای امکان مطالبه عدم‌النفع صراحتاً مقرره‌ای ندارد و اساساً معاهدات بین‌المللی در خصوص حقوق مالکیت فکری، مجموعه‌ای از قوانین جامع ماهوی ندارند که بتواند جایگزین حقوق داخلی شود و این یعنی ماهیت سرزمینی بودن حقوق مالکیت فکری مانع از پیدایش ضوابط ماهوی و فراملی شده‌است و در نتیجه اجرای مقررات مالکیت فکری، مدیریت و ضمانت‌اجرای آن همچنان در سطح ملی باقی مانده‌است و دول عضو هستند که صلاحیت دارند تا نوع و میزان حمایت خود از حقوق مربوط به مالکیت فکری از جمله قابلیت یا عدم امکان مطالبه عدم‌النفع را درون مرزهای خود تعیین کنند (Sheikhi, 2024: 211).

به نظر می‌رسد هیچ‌گونه تحقیق مستقلی در منابع غیرفارسی دربرگیرنده‌ی موضوع حاضر نباشد لیکن برخی از نویسندگان نظام‌های حقوقی دیگر دست به تبیین اصولی نظیر سرزمینی بودن، رفتار ملی و استقلال در حقوق مالکیت فکری زده‌اند که ما را در شناسایی عدم‌النفع در این قسم از حقوق یاری می‌نماید. در منابع فارسی اما شاید بتوان اهم آثاری را که به تبیین مضمونی قریب به پژوهش حاضر پرداخته‌اند، رساله دکتری دانشگاه علامه طباطبائی با عنوان نحوه حمایت از مالکیت صنعتی در نظام حقوقی ایران با تأکید بر رویه قضائی اثر سرکار خانم محبوب افراسیاب به سال ۱۳۹۶ برشمرد.

در گام نخست ماهیت عدم‌النفع از حیث ضرر تلقی‌شدن یا نشدن آن تبیین و پس از آن مبانی عدم‌النفع در حقوق مالکیت فکری ایران، همچنین دیدگاه‌های پیرامون آن و در نهایت همین امر در کنوانسیون پاریس با عنایت به اصول حاکم بر آن، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲. ماهیت عدم‌النفع

در راستای ماهیت عدم‌النفع یعنی قابلیت تلقی کردن آن به‌عنوان ضرر دو دیدگاه وجود دارد؛ گروهی آن‌را ضرر تعبیر کرده و قائل به لزوم جبران آن هستند و گروهی نیز پذیرای ضرر دانستن عدم‌النفع نمی‌باشند و همین امر را موجب نفی قابلیت مطالبه آن برمی‌شمارند.

۱.۲. نظریه مخالف با ضرر تلقی کردن عدم‌النفع و دلایل آن‌ها

اشهر اقوال فقهای امامیه دائر بر ضرر تلقی نکردن عدم‌النفع می‌باشد چه آن‌که اشعار داشته‌اند اگر شخصی مالکی را از فروش متاعش بازدارد این امر را نمی‌توان ضرر دانست بلکه منع از تحصیل نفع است و چنانچه شخصی، اراده به اصلاح قنات بایر نماید، اما دیگری مانع او شود ضرر واقع نشد و صرفاً ممانعت از تحصیل حق رخ داده‌است (Naraghi, 1996: 115). همچنین بیان گردیده که اگر فردی مانع از فروش کالایی شود، مسئول جبران خسارت تفویت منفعتی که برای کاهش قیمت متاع در زمان جلوگیری از فروش حادث شده‌است، نمی‌باشد (Mousavi Khomeini, 2000: 175).

دلیل نظر دال بر عدم ضرر تلقی کردن عدم‌النفع، استوار بر این است که اعمال قواعد اتلاف و تسبیب صرفاً در اموال ممکن است؛ از همین روی برخی در تعریف این قواعد از واژه مال استفاده کرده‌اند (Mohammadi, 2014: 25) و همچنین بیان می‌دارند لاضرر نفی حکم ضرری می‌کند نه اثبات آن.

قائلین به ضرر تلقی نکردن و عدم قابلیت مطالبه عدم‌النفع در نظام حقوقی نظر خود را به این امر معطوف کرده‌اند که حسب مورد یا عدم‌النفع، ضرر به اموال نیست، چه آن‌که مؤلفه‌ای که شاکله مالیت قلمداد می‌شود را عینیت و وجود خارجی و یا قابلیت ذخیره‌سازی آن می‌دانند (Esmaeili, 1998: 77) و یا در فرضی هم که بتوان آن‌را ضرر به مال تلقی کرد، در نظام حقوقی کنونی با توجه به تبصره ۲ ماده ۵۱۵ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی امکان مطالبه خسارت عدم‌النفع وجود ندارد (Amini & Piri, 2021: 140). برخی دیگر از ایشان در مقام جمع تبصره یادشده از مقرره موصوف با تبصره ۲ ماده ۱۴ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری بر آن شدند که خسارت عدم‌النفع تنها، چنانچه، ناشی از جرم عمدی و عمل با سوءنیت مجرمانه باشد جبران‌پذیر است و نه در سایر امور[۲] (Babaei, 2023: 56).

---

۲. دیگران اما در نقد دیدگاه اخیرالاشعار ضمن رد این مدعی بیان می‌دارند وقتی ضرری ایجاد گشت، نظام حقوقی در صدد جبران آن برمی‌آید و از این حیث فرقی ندارد که موجب ضرر جرم باشد یا غیر آن (Mirshekari et al, ۲۰۲۳: ۱۱).

گرچه به نظر می‌رسد با این استدلال که عدم‌النفع، از دست دادن سود احتمالی بوده و تحقق آن قطعی نمی‌باشد، دیدگاه غالب در گذشته عدم پذیرش عدم‌النفع به عنوان ضرر قابل جبران بوده‌است، اما با گذشت زمان رویه قضایی و دکترین حقوقی اقدام به تعدیل چنین دیدگاهی نمودند.

۲.۲. نظریه موافق با ضرر تلقی کردن عدم‌النفع و دلایل آن‌ها

قائلان به این نظر، ضرر را به دو قسم محقق (مسلم) و محتمل منقسم می‌نمایند (Ghasemzadeh, 2011: 84) و کانون تنازع پیرامون قابلیت مطالبه عدم‌النفع به عنوان ضرر را منحصر به قسم محقق آن می‌دانند؛ در راستای عدم‌النفع محتمل به جهت فقد رابطه سببیت بین فعل و عدم پیدایش منفعت قائل به عدم قابلیت مطالبه هستند؛ چه آن‌که اظهار می‌دارند بر فرض ایجاد فعل هم احتمال داشت منفعت حاصل نشود (Asghari Aghmashhadi, 2002: 80). در مقابل اما اگر در موردی حصول منفعت و سود حتمی باشد، ضرر ناشی از محرومیت از آن نیز مسلم و حتمی است و ادله‌ای موجه جهت غیر قابل جبران شناختن آن وجود ندارد (Barikloo, 2020: 77)؛ یا به تعبیری درجه احتمال فوت منفعت به اندازه‌ای باشد که عرف آن‌را ضرر مسلم بخواند نه از دست دادن بخت و امکان (Katouzian, 2025: 243)، جبران آن لازم می‌آید.

بعضی بی‌آن‌که قائل به تفکیک بین دو مفهوم تفویت منفعت و عدم‌النفع گردند در توضیح بیان داشتند که عدم‌النفع محقق یعنی فوت شدن منفعتی که هرگاه فعل معین موجود نمی‌شد، محققاً آن منفعت به متضرر می‌رسید و فعل مزبور سبب منحصر نرسیدن منفعت شده‌است؛ مثالی هم که در این راستا بدان اشاره می‌نمایند این است که اگر کسی کارگری را به موجب بازداشت از کار روزانه منع کند، مانع از رسیدن مزد که منفعت محقق او قلمداد می‌گردد، شده‌است (Asghari Aghmashhadi, 2002: 79; Emami, 1987: 407). نویسندگان نظام‌های حقوقی دیگر نیز با ذکر مثال‌هایی عدم‌النفع را ضرر برشمرده و آن‌را قابل جبران می‌دانند.

(Markesinis et al, 2019: 396; Harpwood, 2000: 451; Harpwood, 2009: 461)

در راستای عدم‌النفع محتمل نیز بیان داشتند فوت شدن منفعتی است که هرگاه فعل معین، موجود نمی‌شد احتمال داشت که عاید طرف گردد و مثال می‌زنند که مشترک روزنامه‌ای بواسطه نرساندن روزنامه‌ای که در آن اعلان مزایده ملک درج شده بود علیه شخص توزیع‌کننده اقامه دعوا کند که اگر روزنامه به من می‌رسید در مزایده برنده می‌شدم (Emami, 1987: 408; Asghari Aghmashhadi, 2002: 89). ادله‌ای را هم که می‌توان در توجیه این نظر به‌کار بست اعم هستند از لاضرر، اتلاف و تسبیب، جواز مقابله به مثل و بنای عقلاء؛ به این توضیح که در فرضی که بتوان قائل به ضرر بودن عدم‌النفع شد و قاعده لاضرر اثبات حکم کند می‌توان به این دلیل تمسک کرد (که خود این امر در گرو تفسیر از نافیه یا ناهیه بودن لای استعمال شده در عبارت لاضرر است)؛ در همین راستا بعضی اظهار داشته‌اند قاعده لاضرر شامل عدم‌النفع مسلم می‌شود ولی از بین رفتن منافع احتمالی را فرا نمی‌گیرد (Mohammadi, 2014: 158). از طرفی توسل به اتلاف و تسبیب در گرو مال تلقی کردن عدم‌النفع است چه آن‌که مواد ۳۲۸ و ۳۲۱ قانون مدنی که مستند قواعد مارالذکر هستند، تنها نظر به اموال دارد و در تعریف اموال نیز بیان گشته که چیزی است که باید بتواند مورد داد و ستد قرار گیرد و ارزش مبادله داشته باشد (Emami, 1987:19; Safaei, 2014: 141) و یا اینکه مفید باشد و نیازی را اعم از مادی یا معنوی مرتفع سازد و قابلیت اختصاص یافتن به شخص یا ملت معین را داشته باشد (Katouzian, 2013: 9)؛ از همه توضیحات فوق برمی‌آید که مالیت داشتن و ضرر بودن عدم‌النفع مفهومی عرفی است (Mohammadi, 2014: 158) و نه امری قانونی یا شرعی، پس اگر عرف در موردی، داوری در وجود ضرر کند، اقتضای قواعد و اصول حقوقی جبران آن است (Barikloo, 2020: 75). آیات نورانی ۶۰ سوره مبارکه حج، ۱۹۴ سوره مبارکه بقره و ۴۰ سوره مبارکه شوری، دلالت بر جواز مقابله به مثل می‌کنند و همچنین سیره قطعی عقلاء و خرمندان اقتضاء می‌کند هرگاه شخصی مال موجود دیگری را زایل کند و یا او را از تحصیل نفع مسلمی که مورد انتظارش بود محروم کند، لازم است اقدام به جبران نماید.

برخی از اینان در مقام رد آن اندیشه‌ای که می‌پندارد در نظام حقوقی کنونی با عنایت به تبصره ۲ از ماده ۵۱۵ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی، عدم‌النفع مطالبه پذیر نیست، اظهار می‌دارند که مقنن در این تبصره صحبتی از مطالبه‌پذیر بودن یا نبودن عدم‌النفع به میان نیاورده و در مقام بیان جبران ناپذیری خسارت ناشی از عدم‌النفع است و فی‌الواقع خسارت از خسارت را مسموع ندانسته(کما اینکه چنین حکمی در ماده ۷۱۳ قانون آیین دادرسی مدنی ۱۳۱۸ منعکس گردیده بود)

و با توجه به اینکه قانون جاری در خصوص عدم‌النفع موضعی اتخاذ ننموده، باید به اصول حقوقی و سایر مقررات قانونی(از جمله تبصره ۲ ماده ۱۴ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری، ۵۳۶ قانون مدنی، ۳۷ قانون تسریع محاکمات، ۴۹ قانون ثبت علائم، ۸ قانون مسئولیت مدنی و ۱۳۳ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت) رجوع نمود و بر آن بود که اگر حصول منافعی که شخص زیان‌دیده از بدست آوردن آن محروم مانده بر مبنای امور عرفی میسر باشد، نمی‌بایست در مسئولیت عامل آن تردید کرد (Mirshekari et al, 2023: 6-12).

به نظر می‌رسد این دیدگاه با عنایت به دلایل پیش گفته از پشتوانه محکم‌تری برخوردار باشد و باید متمایل به پذیرش عدم‌النفعی به عنوان ضرر قابل مطالبه بود که مسلم(محقق)، قابل استیفاء بوده و رابطه سببیت مستقیمی با رفتار زیانبار یا نقض قرارداد داشته‌باشد[۳].

۳. مبانی عدم‌النفع در نظام حقوق مالکیت فکری ایران و کنوانسیون پاریس

در وهله اول تبیین می‌شود که آیا در نظام حقوق مالکیت فکری ایران می‌توان قائل به مطالبه عدم‌النفع گردید یا خیر و در گام بعدی به پاسخ همین پرسش در کنوانسیون پاریس برای حمایت از مالکیت صنعتی (مصوب ۱۸۸۳) پرداخته می‌شود.

۱.۳. عدم‌النفع در نظام حقوق مالکیت فکری ایران

ذیلاً در باب امکان مطالبه خسارت عدم‌النفع در نظام حقوق مالکیت فکری ایران با تدقیق در نظریات مطرح شده، با توجه به آخرین مقررات موجود بررسی صورت می‌پذیرد.

---

۳. *مع‌الوصف به نظر می‌رسد تنازع فکری موجود نزد دکترین، میان مراجع رسیدگی به دعاوی و حتی در نشست‌های قضایی نیز شایع است؛ به این توضیح که دادنامه‌های قطعی به شماره‌های ۹۴۰۹۹۷۰۲۲۳۲۰۱۵۲۲ به تاریخ ۱۳۹۴/۱۲/۲۴صادره از شعبه ۳۲ دادگاه تجدیدنظر استان تهران، ۹۴۰۹۹۷۰۹۵۵۷۰۱۷۴۵ به تاریخ ۱۳۹۴/۰۶/۰۹ صادره از شعبه هفتم تجدیدنظر دیوان عدالت اداری، ۹۳۰۹۹۷۰۲۲۱۰۰۰۷۱۴ به تاریخ ۱۳۹۶/۰۶/۰۳ صادره از شعبه ۱۰ دادگاه تجدیدنظر استان تهران و ۹۵۰۹۹۷۰۲۲۳۲۰۰۴۰۷ به تاریخ ۱۳۹۵/۰۳/۳۱ صادره از شعبه ۳۲ دادگاه تجدیدنظر استان تهران جملگی بر آن هستند که عدم‌النفع خسارتی غیرقابل جبران و مطالبه است. در مقابل اما دادنامه قطعی به شماره ۹۲۰۹۹۷۰۲۲۱۲۰۰۹۸۲ به تاریخ ۱۳۹۲/۰۹/۲۷ صادره از شعبه ۱۲ دادگاه تجدیدنظر استان تهران اظهار می‌دارد که خسارت عدم‌النفع قابل مطالبه است. همچنین در نشست قضایی به کد ۶۵۸۷-۱۳۹۸ به تاریخ ۱۳۹۷/۰۹/۱۲ برگزار شده در شهر مرودشت استان فارس در پاسخ به اینکه خسارت ناشی از عدم‌النفع قابل مطالبه است یا خیر(به نظر می‌رسد همخوانی بین پرسش مطروحه و پاسخ ارائه شده وجود ندارد چراکه در صورت سوال، موضوع، خسارت ناشی از عدم‌النفع است لیکن پاسخ‌ها، عمدتاً معطوف به مطالبه‌پذیری خود عدم‌النفع است و نه خسارت ناشی از آن)، هیئت عالی ابراز داشت خسارت عدم‌النفع آن چنان زیانی است که محتمل‌الحصول است و چه بسا با وجود شرایط لازم و فقدان موانع، چنین منافعی برای خواهان محقق نمی‌شد؛ بنابراین از انواع خسارت‌ها صرفاً خسارت عدم‌النفع به عنوان ضرر محتمل‌الحصول قابلیت جبران و مطالبه ندارد؛ اکثریت اما اظهار داشتند که ضرر و زیان و تشخیص قابل جبران بودن آن امری عرفی است؛ وانگهی عرف نیز محرومیت از منفعتی را که بر اساس جریان عادی امور حصولش قطعی و مسلم باشد ضرر می‌داند؛ بنابراین اگر چنین عدم‌النفعی واجد شرایط ضرر قابل جبران باشد، مطابق اصول کلی فقهی و حقوقی که بر اساس آن‌ها جبران ضرر ناروا لازم می‌باشد، قابل جبران است. درست است که قانونگذار در تبصره دوم ماده ۵۱۵ قانون آئین دادرسی مدنی خسارت ناشی از عدم‌النفع را قابل مطالبه ندانسته، لیکن این تبصره ناظر به منافع محتمل‌الحصول است. لذا چنانچه منافع مفوته، بر حسب جریان عادی امور، حصولش محقق بوده باشد و بعلت فعل یا ترک فعل دیگری، منفعت مزبور فوت شده باشد، در امکان مطالبه آن نباید تردید کرد؛ اقلیت نیز بر آن شدند که نظر به تبصره ۲ ماده ۵۱۵ قانون آیین دادرسی مدنی، علیرغم نظر بسیاری از حقوقدانان، با توجه به صراحتی که این ماده در موضوع عدم امکان جبران خسارت ناشی از عدم‌النفع دارد، ناسخ مواد سابقی است که مثبت قابل جبران بودن این نوع از ضرر است. از طرفی بسیاری از فقها در خصوص عدم‌النفع عنوان داشته‌اند که(عدم‌النفع لیس بضرر). لذا وقتی از اساس نتوان عدم‌النفع را ضرر قلمداد کرد، امکان مطالبه آن نیز منتفی می‌باشد؛ نظر ابرازی اما بر آن شد که با صراحتی که تبصره ۲ ماده ۵۱۵ قانون آیین دادرسی مدنی در موضوع عدم امکان جبران خسارت ناشی از عدم النفع دارد، باید گفت فی‌الحال به لحاظ قانونی امکان مطالبه این نوع از خسارت وجود ندارد. برای مطالعه نشست‌هایی با مضامینی نسبتاً مشابه، می‌توان به نشست‌های قضایی به کدهای ۸۷۹۲-۱۴۰۱ به تاریخ ۱۳۹۸/۰۴/۱۲ برگزار شده در شهر کردکوی استان گلستان و ۱۰۲۳۳-۱۴۰۳ به تاریخ ۱۴۰۱/۰۵/۰۵ برگزار شده در شهر الوند استان قزوین مراجعه نمود.*

در آراء نظام‌های حقوقی حقوق عرفی(کامن‌لا) عموماً عدم‌النفع به عنوان خسارتی تبعی احصاء گردید و مطالبه‌پذیری آن مشروط به حصول شرایطی از قبیل پیش‌بینی‌پذیری، وجود رابطه سببیت و مسلم بودن است. برای درک بهتر شروط یادشده می‌توانید به آراء ذیل مراجعه نمایید.

Galoo Ltd. v. Bright Grahame Murray, 14 T.L.R. 25 (C.A.1994); Alexander v. Cambridge Credit Corp. (1987) 9 N.S.W. L. R. 310, 315, 350-51; Hadley v. Baxendale, 156 Eng. Rep. 145 (Ex. 1854); Factorset Ltd. v. Selby Dist. Council, 2 PLR 11 (1995); Bagwell Coatings, Inc. v. Middle S. Energy, Inc., 797 F.2d 1298, 1307- 09 (05 th Cir. 1986). Kozlowski v. Kozlowski, 403 A.2d 902, 908 (N.J.1979).

همچنین شروط یادشده را در نظام حقوقی کشورهای عضو خانواده حقوق نوشته(رومی- ژرمنی) منعکس دیده‌اند و به مواد ۱۱۴۹ قانون مدنی(سابق) فرانسه، ۲۸۰ قانون مدنی آلمان، ۱۲۲۳ قانون مدنی ایتالیا، ۱۱۰۶ قانون مدنی اسپانیا و ۴۱۶ قانون مدنی ژاپن اشاره می‌نمایند (Bana e Niyasari, 2010: 217-218).

۱.۱.۳. نظریه عدم امکان مطالبه خسارت عدم‌النفع در حقوق مالکیت فکری

اولین اقدام تقنینی در این راستا وضع قانون ثبت علائم و اختراعات بود که با در بر داشتن ۵۱ ماده به تاریخ ۱۳۱۰/۰۴/۰۱ شمسی به تصویب کمیسیون قوانین عدلیه مجلس شورای ملی رسید. ماده ۴۹ قانون فوق‌الذکر اشعار می‌داشت: «در مورد خساراتی که خواه از مجرای حقوقی و خواه از مجرای جزایی در دعاوی مربوطه به اختراعات و علائم تجارتی مطالبه می‌شود، خسارات شامل ضررهای وارده و منافعی خواهد بود که طرف از آن محروم شده‌است». مقنن در راستای قابلیت مطالبه عدم‌النفع صراحت به خرج داد، زیرا دامنه خسارات را اعم از ضررهای وارده و منافعی دانست که شخص از آن‌ها محروم گردید.

دیری نپایید که مقنن اوضاع و احوال را دچار تغییراتی کرد؛ چراکه قانونی مشتمل بر ۶۶ ماده تحت عنوان ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری در جلسه مورخ ۱۳۸۶/۰۸/۰۷ شمسی توسط کمیسیون قضائی و حقوقی مجلس شورای اسلامی تصویب و پس از موافقت مجلس شورای اسلامی با اجرای آزمایشی آن به مدت پنج سال، در تاریخ ۱۳۸۶/۱۱/۲۳ به تأیید شورای نگهبان رسید و چند مرتبه مهلت اجرای آزمایشی آن تمدید گردید.

ماده ۶۶ قانون مارالذکر اظهار می‌دارد: «از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون، قانون ثبت علائم و اختراعات مصوب ۱۳۱۰/۰۴/۰۱ و اصلاحات بعدی آن و آیین‌نامه‌های مربوط به آن ملغی می‌شود». گرچه به موجب این قانون، مقرره پیشین به نحو صریح نسخ گردید؛ اما قانون لاحق با اینکه در مواد ۶۰ و ۶۱ خود از خسارت صحبت به میان آورده اما حکمی را در راستای نفی یا ثبوت امکان مطالبه عدم‌النفع وضع نکرد؛ لیکن در تاریخ ۱۳۸۷/۱۱/۰۱ آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مشتمل بر ۱۹۲ ماده به تصویب ریاست قوه قضائیه رسید.

ماده ۱۸۱ این آیین‌نامه اجرایی در رابطه با خساراتی که در دعاوی مربوط به اختراعات، طرح‌های صنعتی، علائم و نام‌های تجاری قابل مطالبه‌است، حکمی را مقرر می‌گرداند که شباهت با ماده ۴۹ قانون ثبت علائم و اختراعات ندارد؛ اول اینکه قانون ثبت علائم و اختراعات خسارت را اعم از ضررهای وارده و منافعی می‌دانست که شخص از آن محروم گردیده‌است اما آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری خسارت را صرفاً منحصر به ضررهای وارده می‌داند و در خصوص منافع سخنی به میان نیاورده‌است؛ دوم آن‌که حکم قانون ثبت علائم و اختراعات منحصر به اختراعات و علائم تجارتی است، در حالیکه حکم مقرر در آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری عام‌الشمول‌تر است چراکه ناظر به اختراعات، طرح‌های صنعتی، علائم و نام‌های تجاری است؛ این ماده از آیین‌نامه اشعار می‌دارد: «در مورد خساراتی که خواه از مجرای حقوقی و خواه از مجرای کیفری در دعاوی مربوط به اختراعات، طرح‌های صنعتی، علائم و نام‌های تجاری مطالبه می‌شود، خسارت شامل ضررهای وارده خواهد بود».

همین امر سبب گردید برخی قائل بر این باشند که باعنایت به قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری و آیین‌نامه اجرایی آن، خسارت قابل مطالبه ناشی از نقض حقوق مالکیت فکری محدود به ضررهای وارده است و ضرر وارده را مشمول عنوان عدم‌النفع نمی‌دانند و در راستای توجیه نظر خود اذعان می‌دارند که در سایر قوانین مربوط به شاخه‌های حقوق مالکیت ادبی و هنری نظیر قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان، قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی و قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای و آیین‌نامه‌های اجرایی مربوطه آن‌ها هیچ‌گونه اشاره‌ای به نوع خسارات قابل مطالبه نشده‌است (Afrasiab, 2017: 346). در تأیید این دیدگاه می‌توان افزود که چون مقامات وضع قانون لاحق و آیین‌نامه اجرایی آن، در مقام بیان خسارت بوده و با علم به مقرره سابق یعنی ماده ۴۹ قانون ثبت علائم و اختراعات سکوت روا داشته‌اند، تلویحاً قائل به عدم قابلیت مطالبه عدم‌النفع بوده‌اند.

البته صاحبان این اندیشه در یک فرض قائل به قابلیت مطالبه عدم‌النفع برمبنای قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری هستند و آن هم ماده ۶۲ این قانون است که بیان می‌کند: «در صورت تعارض مفاد این قانون با مقررات مندرج در معاهدات بین‌المللی راجع به مالکیت صنعتی که دولت جمهوری اسلامی ایران به آن‌ها پیوسته یا می‌پیوندد، مقررات معاهدات مذکور مقدم است». آن‌ها توضیح می‌دهند در مواردی که در معاهدات بین‌المللی راجع به مالکیت صنعتی که ایران بدان پیوسته یا می‌پیوندد، مطالبه عدم‌النفع ناشی از حق اختراع، تجویز شده باشد، مستند به آن معاهده بین‌المللی، عدم‌النفع به عنوان خسارت، قابل مطالبه خواهد بود (Afrasiab, 2017: 346).

۲.۱.۳. نظریه امکان مطالبه خسارت عدم‌النفع در حقوق مالکیت فکری

برخی در پاسخ به این پرسش که آیا می‌توان با سکوت مقامات وضع قانون مؤخر و آیین‌نامه اجرایی آن در راستای قابلیت مطالبه عدم‌النفع در دعاوی مالکیت فکری با علم آن مقامات به جواز قانون مقدم، خواستار عدم‌النفع شد یا خیر، اذعان می‌دارند، در این باب باید به رویه عمومی موجود در نظام حقوقی رجوع کرد و دلیلی برای استثناء قائل شدن نظام حقوق مالکیت فکری از سایر مبانی حقوقی وجود ندارد. رویه عمومی را هم تفسیر معقول از تبصره ۲ ماده ۵۱۵ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی که اشعار می‌دارد: «خسارت ناشی از عدم‌النفع قابل مطالبه نیست...»، می‌دانند (Hosseinpour, 2016: 62). تفسیر معقول را نیز این برمی‌شمارند که به اظهار برخی از حقوق‌دانان می‌توان به استناد حدیث نبوی مشهور«لاضرر و لاضرار» تفویت منفعت مسلم را خسارت دانسته و مسبب را مسئول جبران آن شناخت (Emami, 1987: 245)؛ همچنین ادامه می‌دهند عدم‌النفع احتمالی قابل مطالبه نمی‌باشد؛ اما فوت منفعت مسلم یعنی نفعی که بر حسب جریان عادی امور قابل حصول است، ضرر بشمار می‌آید و باید جبران گردد و مؤید این نظر را ماده ۹ قانون آیین دادرسی کیفری سابق می‌دانند که به موجب آن محروم شدن از منافع ممکن‌الحصول ضرر و قابل جبران به‌شمار آمده‌است. بیان می‌دارند مقصود از منافع ممکن‌الحصول، منافع احتمالی صرف نیست بلکه منافعی است که حصول آن برحسب جریان عادی امور ممکن و از آن به منافع مسلم نیز تعبیر می‌شود (Safaei, 2012: 211).

به نظر می‌رسد چنین دیدگاهی سازگاری بیشتری با رویه عمومی اتخاذ شده از جانب مقنن داشته باشد چه آن‌که اراده مقنن در ابعاد زمانی مختلف به قابلیت مطالبه عدم‌النفع یا فوت منفعت مسلم دلالت می‌کند؛ یعنی عدم‌النفع مسلم را ضرر و قابل جبران تلقی کرده‌است و وضع مواد ۵ و۶ قانون مسئولیت مدنی، ۱۳۳ لایحه اصلاحی قانون تجارت، ۵۳۵ و ۵۳۶ قانون مدنی، ۱۸ قانون کار، ۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری خود گواهی بر این ادعا بوده (Safaei & Rahimi, 2020: 116) و دلیلی هم وجود ندارد که مقنن حقوق ناشی از مالکیت فکری را از عمومات یادشده احصاء کرده باشد.

می‌توان افزود که در سال ۱۳۹۰ وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی لایحه‌ای را تحت عنوان لایحه جامع حمایت از مالکیت ادبی و هنری و حقوق مرتبط تقدیم دولت می‌کند که در سال ۱۳۹۳ با عنوان لایحه حمایت از مالکیت فکری به تصویب هیأت وزیران می‌رسد و تقدیم مقنن می‌گردد. در ماده ۱۰۱ این لایحه مقرر گردید: «دارنده حقوق مورد حمایت این قانون می‌تواند مستقل از دعوای کیفری یا به تبع آن، جبران خسارت مادی و معنوی ناشی از نقض حقوق خود را از ناقض یا ناقضان حقوق از طریق طرح دعوای حقوقی مطالبه نماید. میزان خسارت بر اساس قواعد عمومی و با توجه به اهمیت و میزان زیان مادی و معنوی وارده به دارنده حق و میزان منافعی که شخص نقض‌کننده از طریق نقض حقوق کسب کرده و نیز منافع مسلمی که دارنده حق از آن محروم شده‌است، تعیین می‌شود». گرچه این لایحه ذیل مبحث دوم از فصل دوم خود، منافع مسلم محروم مانده را هم تحت عنوان خسارت مدنظر قرار داد، اما سرنوشت لایحه پس از وصول مجلس شورای اسلامی در هاله‌ای از ابهام است.

لیکن امر در اینجا به پایان نرسید و قانون‌گذار آخرین اراده خود را در قانون مالکیت صنعتی متجلی کرد. این قانون مشتمل بر ۱۵۰ ماده و ۱۲۸ تبصره است که در تاریخ ۱۴۰۳/۰۳/۰۱ تصویب و در تاریخ ۱۴۰۳/۰۳/۲۳ به تأیید شورای نگهبان رسید. ماده ۱۵۰ این قانون مقرر می‌دارد: «از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون، قانون «ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری» مصوب ۱۳۸۶/۰۸/۰۷ نسخ می‌گردد». ماده ۱۴۹ این قانون نیز اشعار می‌دارد: «آیین‌نامه اجرایی این قانون ظرف شش ماه پس از لازم‌الاجراء شدن این قانون،... تهیه می‌شود و به تصویب قوه‌قضائیه می‌رسد. تا زمان تصویب آیین‌نامه مذکور، آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری، در حدودی که مغایر با این قانون نباشد، مجری است» (لازم به ذکر است تا زمان نگارش پژوهش حاضر آیین‌نامه اجرایی قانون حمایت از مالکیت صنعتی تهیه و تدوین نگشته‌است).

ماده ۷۲ این قانون نیز مقرر می‌دارد: «در صورت اثبات نقض حق اختراع، مرتکب به تقاضای هر یک از ذی‌نفعان باید تمام خساراتی را که در نتیجه این نقض وارد شده‌است، از قبیل منافع ممکن‌الحصولی که صدق اتلاف می‌کند را جبران نماید». مقنن در واقع قائل به این شده که منافع ممکن‌الحصولی که صدق اتلاف می‌کند خسارت است و مقصود از منافع ممکن‌الحصولی که صدق اتلاف می‌کند همان عدم‌النفع مسلم است که اشخاص برحسب جریان عادی روزگار نیل دستیابی به آن‌را دارند. نکته اینجاست که مقنن صرفاً در خصوص نقض حق اختراع عدم‌النفع مسلم را مورد پذیرش قرار داد و در خصوص سایر انحاء حقوق مالکیت فکری سکوت روا داشت. این پرسش مجدداً مطرح می‌شود که آیا در سایر مصادیق حقوق مالکیت فکری می‌توان قائل به مطالبه عدم‌النفع بود یا خیر؟

می‌توان دو دیدگاه موجود در خصوص آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری را در این خصوص هم اشاعه داد؛ یعنی شاید برخی ادعا نمایند که اولاً مقننی که در مقام بیان بوده، صرفاً در خصوص خسارت ناشی از حق اختراع سخن به میان آورده و نه سایر مصادیق حقوق مالکیت فکری، چه آن‌که اگر اراده او چنین امکانی بود باید همان جا بدان اشاره می‌نمود و ثانیاً تا بدین لحظه که آیین‌نامه اجرایی قانون حمایت از مالکیت صنعتی، تهیه نگردیده، با عنایت به ماده ۱۴۹ این قانون، آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری تا حدودی که در مغایرت با این قانون نباشد دارای اعتبار است و چون مقام وضع آن آیین‌نامه اجرایی در ماده ۱۸۱ با علم به قابلیت مطالبه عدم‌النفع در ماده ۴۹ قانون ثبت علائم و اختراعات از آن سخنی به میان نیاورد و به ذکر ضررهای وارده بسنده کرد، در نتیجه باید پذیرای این بود که در قانون حمایت از مالکیت صنعتی در سایر مصادیق حقوق مالکیت فکری عدم‌النفع مطمح نظر قانون‌گذار نبوده و قابل مطالبه نیست؛ از طرفی در مقام تردید باید به اصل عدم رجوع کرد.

مع‌الوصف به نظر می‌رسد قول اقرب به صحت این باشد که گرچه مقنن در خصوص سایر مصادیق ساکت است اما هیچ تصریحی به عدم قابلیت مطالبه خسارات و خاصه عدم‌النفع ندارد، از طرفی رویه عمومی مقنن با وضع مقررات سابق‌الذکر (نظیر ماده ۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری، ۵ و ۶ قانون مسئولیت مدنی و...) دال بر این است که عدم‌النفع مسلم ضرر و قابل جبران است و جهتی را برای استثناء کردن حق اختراع از سایر مصادیق حقوق مالکیت فکری نمی‌توان یافت و چه بسا بهتر آن است که از باب نقض حق اختراع اقدام به اتخاذ ملاک واحد کرد و دایره حکم را تسری داد و در نهایت در خصوص اصل عدم هم باید بیان داشت که زمانی می‌توان به آن رجوع کرد که اساساً دلیلی وجود نداشته باشد؛ پس نباید سکوت قانون‌گذار حمل بر عدم قابلیت مطالبه عدم‌النفع گردد.

۲.۳. عدم‌النفع در کنوانسیون پاریس

پاسخ صریحی در خصوص امکان مطالبه خسارت عدم‌النفع در کنوانسیون یافت نمی‌شود، چه آن‌که هیچ‌یک از مواد این کنوانسیون دلالتی در این معنا ندارد و این معاهده تعداد محدودی تعهدات در رابطه با مفاد ماهوی را به کشورهای عضو تحمیل می‌نماید و دول ملحق شده به آن، اصول سرزمینی بودن، استقلال و رفتار ملی را مطمح نظر دارند (Dinwoodie, 2004: 901) و بر استقلال حقوق داخلی در حمایت از مالکیت صنعتی تأکید می‌کنند.

لیکن آنچه از مدلول این کنوانسیون استنباط می‌شود، واگذاری پاسخ این پرسش به نظام حقوق داخلی دول عضو است. معاهدات بین‌المللی در خصوص حقوق مالکیت فکری، مجموعه‌ای از قوانین جامع و مدون ماهوی ندارند که بتواند جایگزین حقوق داخلی شود و این یعنی ماهیت سرزمینی بودن حقوق مالکیت فکری مانع از پیدایش ضوابط ماهوی فراملی شده و در نتیجه اجرای مقررات مالکیت فکری، مدیریت و ضمانت‌اجرای آن همچنان در سطح ملی باقی مانده‌است و دولت‌ها هستند که صلاحیت دارند تا نوع و میزان حمایت خود از حقوق مربوط به مالکیت فکری از جمله قابلیت یا عدم امکان مطالبه عدم‌النفع را درون مرزهای خود تعیین نمایند (Sheikhi, 2024: 211). برای درک بهتر پاسخ ارائه شده، به تبیین اصول سرزمینی بودن، رفتار ملی و استقلال اقدام می‌شود.

۱.۲.۳. اصل سرزمینی بودن

در نظام حقوق مالکیت فکری، اصل سرزمینی بودن که از آن به کشورمحور بودن نیز یادکرده‌اند، تا بدان جا دارای اهمیت است که برخی آن‌را پیش‌فرض این نظام خواندند (Doi, 2002: 377). این اصل روشن‌کننده حوزه جغرافیایی اعتبار مالکیت فکری قلمداد می‌شود و این یعنی که این حق منحصراً محدود به قلمرو سرزمینی خواهد بود که چنین حقی را اعطا کرده‌است (Cornish et al, 2013: 28; Dinwoodie, 2005: 195) و تنها با قوانین داخلی آن سرزمین حمایت می‌گردد و به تعبیر بعضی بر مبنای چنین اصلی، اعتبار بخشیدن به یک حق یا نهاد، به وسیله یک نظام حقوقی، منحصر در سرزمینی است که حاکمیت سیاسی آن به قواعد حاکم بر روابط مردم اعتبار بخشیده‌است (Sheikhi, 2024: 210-211). بعضی بیان داشتند که کشور و یا منطقه محل ثبت، حدود و ثغور حمایت را، از قبیل اینکه چه کسی از آن بهره‌مند خواهد بود، مدت زمان آن چه مقدار است و چگونه باید این حمایت اعمال شود، تعیین می‌نماید (Ghorbanifar, 2017: 95) و هرگاه عمل ارتکابی ناقض یکی از قوانین امری سرزمینی باشد، آن سرزمین با عنایت قانون خود در آن خصوص اتخاذ تصمیم می‌نماید و دادگاه‌ها کم‌تر به اقامتگاه طرفین، محل وقوع فعل زیان‌بار و یا محل وقوع

خسارت توجه می‌نمایند. علت این امر هم چنین بیان گشته که هر کشوری در اجرای برخی از قواعد و مقررات خود منافع انکارناپذیری دارد، گرچه طرفین دعوا خارجی و حتی غیرمقیم باشند (Symeonides, 2004: 22). بعضی اذعان داشته‌اند که از آنجایی که معمولاً از دارندگان حقوق واجد شرایط تحت قانون کشور متعاهد که در آن تخلف رخ می‌دهد محافظت می‌شود، دیگر نیازی برای گسترش عملکرد سرزمینی قانون کشور مبدأ حق، برای تخلفاتی که خارج از آن کشور رخ می‌دهد، وجود ندارد (Goldstein & Hugenholtz, 2013: 97-98). برخی اذعان می‌دارند اصل سرزمینی به نحو ضمنی در این واقعیت نهفته است که کنوانسیون‌ها بعضی از حقوق اساسی را به نحو حداقلی الزام‌آور دانسته‌اند، با اینحال تفاوت موجود در قوانین ملی را نیز پذیرفته‌اند[۴] (Bradley, 1997: 549).

کنوانسیون پاریس این اصل را در خصوص اختراع، علامت تجاری و طرح‌های صنعتی پذیرفت. در باب حق اختراع کنوانسیون در ماده ۴رابع از قانون داخلی و در شق اول ماده ۴مکرر از استقلال سخن به‌میان آورد. متن مواد و شقوق مذکور به ترتیب بدین شرح است: «اعطای گواهی‌نامه‌ی اختراع نباید به این دلیل مردود یا ابطال شود که فروش محصولات مشمول گواهی‌نامه‌ی اختراع یا محصولات ناشی از فرآیند مشمول گواهی‌نامه‌ی اختراع، تحت موانع و محدودیت‌های ناشی از قانون داخلی قرار گرفته‌است»؛ «اظهارنامه‌های اختراع که توسط اتباع کشورهای عضو اتحادیه در کشورهای مختلف اتحادیه تقدیم شده باشند، مستقل از گواهی‌نامه‌های اختراعی هستند که برای همان اختراع در کشورهای دیگر(عضو یا خارج از اتحادیه) اخذ شده‌اند». از مجموع مواد و شقوق یادشده و ماده ۲، بند (د) ماده ۴، شق (۱) بند (ه) ماده ۴، برمی‌آید که کشورهای عضو تکلیفی ندارند تا اختراعی را که در یکی از دول عضو به ثبت رسیده‌است را به ثبت برسانند، بلکه مختارند با عنایت به مقررات داخلی خود درخواست ثبت اختراع را مورد بررسی و در فرض احراز وجود شرایط قانونی لازم به ثبت برسانند.

همچنین در شق (۱) بند (الف) ماده ۴ برای صاحب طرح صنعتی که با رعایت مقررات در یکی از کشورهای عضو اتحادیه اظهارنامه مربوط به تقاضای ثبت طرح صنعتی تسلیم نموده باشد، در مورد تسلیم اظهارنامه در سایر دول عضو حق تقدم ۶ ماهه درنظر گرفته‌شد. به عقیده بعضی اصل استقلال که در کنوانسیون برای دو امر اختراع و علامت تجاری دارای صراحت است، قابلیت تسری به طرح صنعتی نیز می‌باشد؛ به این معنا که اگر شخصی طرح صنعتی خود را در کشوری از کشورهای عضو کنوانسیون به ثبت برساند و موفق به اخذ گواهی‌نامه مربوطه شود، دول دیگر اتحادیه موظف به حمایت نیستند بلکه در مقام ثبت، می‌توانند بدون توجه به گواهی‌نامه صادره، درخواست ثبت طرح صنعتی را با عنایت به مقررات داخلی خود مورد بررسی قراردهند. باتوجه به شق (۱) بند (الف) ماده ۴، حق تقدم یادشده، در خصوص علامت تجاری نیز مرعی خواهد بود. بند (۳) ماده ۶ کنوانسیون نیز مقرر می‌دارد علامتی که در یکی از کشورهای اتحادیه مطابق قانون به ثبت رسید، نسبت به علامت ثبت شده در سایر کشورهای عضو کنوانسیون و کشور مبدأ مستقل است و این یعنی که چنانچه گواهی ثبت علامت در یکی از کشورهای عضو صادر شده باشد، برای سایر دولت‌ها الزامی جهت ثبت ایجاد نخواهد کرد (Kasehgari, 2018: 54-56). فی‌الجمله این اصل متضمن احترام به حاکمیت ملی دول عضو، پذیرش تنوع نظام‌های حقوقی آنان و تنظیم قوانین مالکیت صنعتی متناسب با شرایط داخلی است.

۲.۲.۳. اصل رفتار ملی

در تعریف این اصل بیان داشتند، قانون داخلی همان گونه که شامل اتباع یک کشور خاص عضو کنوانسیون می‌شود، باید شامل اتباع سایر کشورهای عضو نیز بشود تا امکان هرگونه تبعیض نسبت به اتباع سایر اعضاء از میان برود و فی‌الواقع شامل تمام امتیازاتی می‌شود که قوانین مختلف داخلی به اتباع خود می‌دهند (Mirhosseini, 2021: 273-274). اصل مذکور تا بدان جا حائز اهمیت بوده‌است که برخی آن‌را اصل اساسی و سنگ بنای معاهدات بزرگ مالکیت فکری نظیر کنوانسیون‌های برن و پاریس شناخته‌اند. (Laskar & Narang, 2013:1)

اصل یادشده در بند (۱) ماده ۲ کنوانسیون به‌رسمیت شناخته شده‌است؛ این ماده مقرر می‌دارد: «درخصوص حمایت مالکیت صنعتی، اتباع هریک از کشورهای عضو اتحادیه باید در سایر کشورهای عضو از مزایایی که قوانین آن کشورها در حال حاضر یا در

---

۴. حق اختراع را بارزترین مصداق سرزمینی بودن حقوق مالکیت فکری(Chisum, ۱۹۹۷: ۶۰۵) و حق کپی‌رایت و علامت تجاری را در مقایسه با حق اختراع در درجه کمتری از اصل سرزمینی بودن متأثر می‌دانند(Peukert, ۲۰۱۲: ۲۲۰).

آینده به اتباع خود اعطاء می‌کنند برخوردار گردند؛ تماماً بدون اینکه به حقوقی که به‌طور خاص توسط این کنوانسیون مقرر شده‌است زیانی وارد آید. در نهایت اتباع سایر کشورهای عضو از حمایتی یکسان با اتباع آن کشور برخوردار شده و نسبت به هرگونه نقض حقوق خود، از حق جبران خسارت قانونی (با توسل به مراجع قضایی) برخوردار هستند، مشروط بر آن‌که شرایط و تشریفات لازم که بر اتباع آن کشور مقرر است را رعایت کنند».

منبعث از این اصل، بیگانگان مورد حمایت قرار می‌گیرند و هیچ‌گونه تبعضی نیز علیه آنان روا داشته نمی‌شود و در واقع اتباع خارجه مشمول کلیه امتیازاتی خواهند شد که قوانین داخلی یک دولت به اتباع خود می‌دهد. اشاره می‌نمایند که اصل رفتار ملی هردوی امور ماهوی و شکلی را در برمی‌گیرد (Kasehgari, 2018: 12). در یک تعریف ساده، اصل رفتار ملی متضمن عدم تبعیض است یعنی که اعمال قانون در راستای حمایت، به نحو یکسان میان اتباع داخل و خارج صورت می‌پذیرد و هر کشور از حقوق مالکیت صنعتی اتباع خارجه عضو کنوانسیون، مطابق با مقررات داخلی خود حمایت می‌کند (Ghorbanifar, 2017: 100-101)، برای مثال شرکت آمریکایی که خواستار توسعه تجارت خود در مکزیک است باید با عنایت به مقررات داخلی مکزیک اظهارنامه‌اش را به ثبت برساند و در نتیجه دولت مکزیک با آن شرکت به مثابه متبوع خود رفتار خواهد کرد (Austin, 2013: 8).

بعضی، در خصوص اتباع کشورهایی نیز که عضو کنوانسیون پاریس نیستند این اصل را در صورتی که در یکی از کشورهای عضو سکونت یا اقامتگاه داشته یا دارای مقر صنعتی یا تجاری مؤثر باشند، لازم‌الرعایه می‌دانند (Kasehgari, 2018: 16). این نکته هم مورد اشاره قرار گرفته‌است که بهره‌گیری از واژه تبعه منحصر در معنای شخص حقیقی یا طبیعی نیست، بلکه اشخاص حقوقی که بر مبنای مقررات و ضوابط حقوق خصوصی کشورهای عضو ایجاد می‌شوند را نیز در بر می‌گیرد اگر که مقر واقعی آن‌ها در یکی از دول عضو کنوانسیون باشد، ممکن است تبعه کشوری نیز تلقی گردند که مرکز اصلی آن‌ها در آن کشور واقع شده‌است (Mirhosseini, 2024: 169). به نظر می‌رسد که این اصل روح حاکم بر کنوانسیون پاریس را که همانا ایجاد یک نظام حمایتی متوازن و عادلانه برای مالکیت صنعتی در عرصه بین‌المللی است تقویت می‌کند چراکه این امر از هرگونه تبعیض ناروا بر اساس ملیت جلوگیری کرده و فضای رقابتی و منصفانه را برای نوآوران در سطح جهانی فراهم می‌آورد.

۳.۲.۳. اصل استقلال

با استفاده از بندهای(۲) و (۳) ماده ۶ کنوانسیون پاریس در خصوص علائم تجاری و شق(۱) ماده ۴ مکرر همین کنوانسیون در زمینه اختراع قائل به اصل استقلال شده‌اند. برمبنای چنین اصلی اختراعات و علائم تجاری به نحو مستقل در هر کشوری مورد ارزیابی قرار گرفته و ثبت یا رد یک اختراع و علامت تجاری مؤثر در ثبت یا رد آن در سایر دول عضو نیست (Reiss, n.d.: 6). از همین روی بیان می‌دارند اعطای ورقه ثبت اختراع در یک کشور متعاهد، سایر کشورهای متعاهد را ملزم نمی‌سازد که چنین ورقه‌ای را به آن اختراع اعطاء نمایند (Mirhosseini, 2008: 207). برای تبیین بیشتر مثال می‌زنند که اگر ایالات متحده درخواست ثبت اختراع یک مخترع ایتالیایی را دریافت نماید، اصل استقلال اختراعات، اداره ثبت اختراعات ایالات متحده را از رد این درخواست بر مبنای این امر که اداره ثبت اختراعات ایتالیا سابقاً چنین تقاضایی را نامعتبر دانسته، منع می‌کند (Grimshaw, 2001: 1). مبنای چنین اصلی را حاکمیت دولت‌ها و استقلال قوانین کشورها نسبت به سایر دول عضو کنوانسیون برشمرده‌اند چراکه قواعد ملی، عرف و رویه‌های مرسوم اداره مالکیت صنعتی دولت‌ها و منافع ملی هر یک از آن‌ها نسبت به یکدیگر متفاوت است. چه بسا شرایط کسب چنین حقی و رویه‌های اداری حاکم بر آن می‌تواند در دولت‌ها متفاوت باشد و هر دولت عضو، معیارهای خود را در زمینه قبول، رد، فسخ، انتقال و یا هر نوع تغییر در مورد اختراع را لحاظ می‌نماید (Askari, 2014: 31).

بعضی اظهار می‌دارند که در کنوانسیون هیچ‌گونه نظامی در راستای شرایط تسلیم اظهارنامه و ثبت علائم تعیین نشده‌است لذا این شرایط تنها در قوانین داخلی کشورها پیش‌بینی می‌گردد؛ چه آن‌که اتخاذ تصمیم در خصوص چنین حمایتی در زمره اعمال حاکمیتی کشورها قرار گرفته است (Aslani, 2010: 31).

در انتها باید با عنایت به اصول پیش گفته خاطر نشان داشت که کنوانسیون صرفاً رویه واحد از حیث شکلی را به عنوان مبنا قرار می‌دهد تا دولت‌های عضو کنوانسیون در آن چارچوب حرکت نمایند، لیکن از حیث ماهوی این قوانین داخلی دولت‌های عضو است که مستقل تلقی می‌گردند.

۴. نتیجه

مقام وضع قانون حمایت از مالکیت صنعتی سه نکته را مطمح نظر قرار داد؛ اول اینکه در ماده ۱۵۰ مقرر گردید از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون، قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری نسخ می‌گردد؛ پس در وهله اول نسخ صریح مقرره پیشین را نظاره می‌نماییم.

دوم آن‌که در ماده ۷۲ اشعار داشت که در صورت اثبات نقض حق اختراع، مرتکب به تقاضای هر یک از ذی‌نفعان باید تمام خساراتی را که در نتیجه این نقض وارد شده‌است، از قبیل منافع ممکن‌الحصولی که صدق اتلاف می‌کند را جبران نماید؛ پس نکته بعدی این است که منافع ممکن‌الحصولی را که صدق اتلاف می‌کند(همان عدم‌النفع مسلم) را خسارت تلقی کرد، اما حکم را صرفاً ناظر به حق اختراع و نقض آن گرداند و درخصوص امکان مطالبه خسارت و خاصه عدم‌النفع در سایر مصادیق حقوق مالکیت فکری سخنی به میان نیاورد.

نکته سوم را هم در ماده ۱۴۹ بیان داشت که آیین‌نامه اجرایی این قانون ظرف شش ماه پس از لازم‌الاجراء شدن این قانون،... تهیه می‌شود و به تصویب قوه قضائیه می‌رسد. تا زمان تصویب آیین‌نامه مذکور، آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری، در حدودی که مغایر با این قانون نباشد، مجری است. امر غامض می‌گردد چراکه از طرفی تا زمان نگارش پژوهش حاضر آیین‌نامه اجرایی قانون حمایت از مالکیت صنعتی تهیه و تدوین نگردیده‌است و از طرف دیگر آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری در ماده ۱۸۱ بیان می‌دارد که در مورد خساراتی که خواه از مجرای حقوقی و خواه از مجرای کیفری در دعاوی مربوط به اختراعات، طرح‌های صنعتی، علائم و نام‌های تجاری مطالبه می‌شود، خسارت شامل ضررهای وارده خواهد بود. این ماده از آیین‌نامه اجرایی خسارت را محدود به ضررهای وارده دانسته و از اینکه آیا خسارت عدم‌النفع را هم در بر می‌گیرد یا اینکه عدم‌النفع در مفهوم ضرر می‌گنجد سخنی بر زبان نیاورده‌است و همین امر کانونی را برای تنازع فکری فراهم می‌آورد که می‌توان به دو دیدگاه قائل گردید.

با این‌حال باید اصح اقوال را این بدانیم که گرچه مقنن در خصوص سایر مصادیق در قانون حمایت از مالکیت صنعتی ساکت است اما هیچ تصریحی هم به عدم قابلیت مطالبه خسارات و خاصه عدم‌النفع ندارد، از طرفی رویه عمومی مقنن با وضع مقرراتی نظیر ماده ۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری، ۵ و ۶ قانون مسئولیت مدنی و... دال بر این است که عدم‌النفع مسلم ضرر و قابل جبران قلمداد گردد و هیچ جهتی را برای استثناء کردن حق اختراع از سایر مصادیق حقوق مالکیت فکری نمی‌توان یافت و چه بسا بهتر آن باشد که از حکم اتخاذ شده در باب حق اختراع وحدت ملاک گرفت و دایره موضوع آن‌را تسری داد و در خصوص اصل عدم نیز باید خاطر نشان کرد که زمانی می‌توان به آن رجوع کرد که اساساً دلیلی وجود نداشته باشد؛ پس نباید سکوت قانون‌گذار حمل بر عدم قابلیت مطالبه عدم‌النفع گردد.

ایران به کنوانسیون پاریس ۱۸۸۳ برای حمایت از مالکیت صنعتی پیوسته‌است. این معاهده مربوط به مالکیت صنعتی تعداد محدودی تعهدات در رابطه با مفاد ماهوی را به کشورهای عضو تحمیل می‌نماید و دول، اصول سرزمینی بودن، استقلال و رفتار ملی را ذیل کنوانسیون مطمح نظر دارند و بر استقلال حقوق داخلی در حمایت از مالکیت صنعتی تأکید می‌کنند. بنابراین آنچه از مدلول این کنوانسیون استنباط می‌شود، واگذاری پاسخ این پرسش به نظام حقوق داخلی دول عضو است.

آنچه در پایان باید اشاره شود این است که معاهدات بین‌المللی در خصوص حقوق مالکیت فکری، مجموعه‌ای از قوانین جامع ماهوی ندارند که بتواند جایگزین حقوق داخلی شود و این یعنی ماهیت سرزمینی بودن حقوق مالکیت فکری مانع از پیدایش ضوابط ماهوی فراملی شده‌است و در نتیجه اجرای مقررات مالکیت فکری، مدیریت و ضمانت‌اجرای آن همچنان در سطح ملی باقی مانده‌است و دول عضو هستند که صلاحیت دارند تا نوع و میزان حمایت خود از حقوق مربوط به مالکیت فکری از جمله قابلیت یا عدم امکان مطالبه عدم‌النفع را درون مرزهای خود تعیین کنند و باید با عنایت به اصول پیش گفته خاطر نشان داشت که کنوانسیون صرفاً یک رویه یکسان شکلی را به عنوان مبنا قرار می‌دهد تا دولت‌های عضو کنوانسیون در آن چارچوب حرکت نمایند، لیکن از حیث ماهوی این قوانین داخلی دولت‌های عضو است که مستقل تلقی می‌گردند.

References

1. *Afrasiab, M. (2017). Protection of industrial property in Iranian legal system with emphasis on judicial practice (Doctoral dissertation, Allameh Tabataba'i University). (In Persian)*
2. *Amini, M.; Piri, J. (2021). The criterion for assessing damages arising from contractual breach in legal systems and international instruments; guidelines for Iranian law. Judiciary Law Journal, (114), 135–158. https://doi.org/10.22106/JLJ.2020.123783.3294 (In Persian)*
3. *Asghari Aghmashhadi, F. (2002). Loss of profit damages in Iranian law and the 1980 CISG. Name-ye Mofid Journal, (29), 77–94. (In Persian)*
4. *Askari, Z. (2014). Examination of Priority right in industrial property (Master's thesis, Tarbiat Modares University). (In Persian)*
5. *Aslani, H. R. (2010). Industrial property rights in cyber space (1st ed.). Tehran: Mizan Publishing. (In Persian)*
6. *Austin, G. W. (2013). The territoriality of United States trademark law. The University of Arizona James E. Rogers College of Law, (28), 1–25.*
7. *Babaei, I. (2023). Civil liability law based on critique and judicial precedents (Vol. 1, 6th ed.). Tehran: Judiciary Publications Center. (In Persian)*
8. *Bana e Niyasari, M. (2010). Recovering Lost Profit in International Disputes. International law Review, (43), 203–260. (In Persian)*
9. *Bariklo, A. (2020). Civil liability (9th ed.). Tehran: Mizan Publishing. (In Persian)*
10. *Bradley, C. A. (1997). Territorial intellectual property rights in an age of globalism. Virginia Journal of International Law, (37), 505–586.*
11. *Chisum, D. S. (1997). Normative and empirical territoriality in intellectual property: Lessons from patent law. Virginia Journal of International Law, (37).*
12. *Cornish, W.; Llewelyn, D.; Aplin, T. (2013). Intellectual property: Patents, copyright, trade marks and allied rights (8th ed.). London: Sweet & Maxwell.*
13. *Dinwoodie, G. B. (2004). Trademarks and territory: Detaching trademark law from the nation-state. Houston Law Review, 39(3), 885–973.*
14. *Dinwoodie, G. B. (2005). Conflicts and international copyright litigation: The role of international norms. In Basedow, Drexl, Kur & Metzger (Eds.), Intellectual property in the conflict of laws(195-218). Tübingen: Mohr Siebeck.*
15. *Doi, T. (2002). The territoriality principle of patent protection and conflict of laws: A review of Japanese court decisions. Fordham International Law Journal, (26), 377–395.*
16. *Emami, S. H. (1987). Civil law (Vol. 1, 6th ed.). Tehran: Eslamiyeh Bookstore Publishing. (In Persian)*
17. *Esmaeili, M. (1998). Theory of damages (1st ed.). Tehran: Amir Kabir Publications. (In Persian)*
18. *Ghasemzadeh, S. M. (2011). Obligations And Non -Contractual Civil Liability (9th ed.). Tehran: Mizan Publishing. (In Persian)*
19. *Ghorbanifar, M. (2017). Comparative study of applicable law on trademark infringement with emphasis on Paris Convention, TRIPS Agreement, and Rome II regulations, and its comparison with Iranian law. Business Research Quarterly, (84), 93–130. (In Persian)*
20. *Goldstein, P.; Hugenholtz, P. B. (2013). International copyright: Principles, law, and practice (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press.*
21. *Grimshaw, K. (2001). International upheaval: Patent independence protectionists and the Hague conference. IBrief/Patents & Technology. Retrieved from https://scholarship.law.duke.edu.*
22. *Harpwood, V. (2000). Principles of tort law (4th ed.). London: Cavendish Publishing Limited.*
23. *Harpwood, V. (2009). Modern tort law (7th ed.). Abingdon: Routledge-Cavendish.*
24. *Hojjati Ashrafi, G. (2004). Complete collection of commercial and trade laws and regulations (1st ed.). Tehran: Ganj-e Danesh Publishing. (In Persian)*
25. *Hosseinpour, H. (2016). Study of legal remedies for trademark infringement with emphasis on judicial practice (Master's thesis, Islamic Azad University, Science and Research Branch). (In Persian)*
26. *Kasehgari, H. (2018). The Principle of territorial protection in certain aspects of industrial property under national and international instruments (Master's thesis, Allameh Tabataba'i University). (In Persian)*
27. *Katouzian, N. (2013). Introductory course in civil law: Property and ownership (38th ed.). Tehran: Mizan Publishing. (In Persian)*
28. *Katouzian, N. (2025). Non-Contractual Obligation: Civil Liability(General rule) (Vol. 1, 6th ed.). Tehran: Ganj-e Danesh Publishing. (In Persian)*
29. *Laskar, M. E.; Narang, C. (2013). National treatment and efficient protection of IPR as adopted in IP treaties. Symbiosis Law School Pune.*
30. *Markesinis, B. S.; Bell, J.; Janssen, A. (2019). Markesinis's German law of tort: A comparative treatise (5th ed.). Oxford: Hart Publishing.*
31. *Mirhosseini, S. H. (2008). Patent law (1st ed.). Tehran: Mizan Publishing. (In Persian)*
32. *Mirhosseini, S. H. (2021). Trademark law (4th ed.). Tehran: Mizan Publishing. (In Persian)*
33. *Mirhosseini, S. H. (2024). Industrial design law (2nd ed.). Tehran: Mizan Publishing. (In Persian)*
34. *Mirshekari, A; Hosseini, F. S.; Samadi, A. (2023). The Comparative Study Of Expected Benefit With Focus on Iranian Judicial Procedure. Judiciary Law Journal, (124), 1–40. https://doi.org/10.22106/JLJ.2021.521789.3889 (In Persian)*
35. *Mohammadi, A. (2014). Rules of jurisprudence (13th ed.). Tehran: Mizan Publishing. (In Persian)*
36. *Morris, P. S. (2020). Private intellectual property regulation in public international law. University of California, Davis Law Review, 26(1), 148–169.*

37. *Mousavi Khomeini, R. A. (2000). Tahrir al-Wasilah (Vol. 2). Tehran: Institute for Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works. (In Arabic)*
38. *Naraghi, M. A. (1996). Awa'id al-Ayyam. Qom: Islamic Propagation Office Publishing. (In Arabic)*
39. *Peukert, A. (2012). Territoriality and extraterritoriality in intellectual property law. In Handl & Zekoll (Eds.), Beyond territoriality: Transnational legal authority in an age of globalisation (pp. 189–228). Leiden/Boston: Brill Academic Publishing(Queen Mary Studies in International Law).*
40. *Reiss, S. M. (n.d.). Commentary on the Paris Convention for the Protection of Industrial Property. Lex-IP.com. Retrieved from https://lex-ip.com.*
41. *Safaei, S. H. (2012). Introductory course in civil law: General rules of contracts (Vol. 2, 13th ed.). Tehran: Mizan Publishing. (In Persian)*
42. *Safaei, S. H. (2014). Introductory course in civil law: Persons and property (Vol. 1, 17th ed.). Tehran: Mizan Publishing. (In Persian)*
43. *Safaei, S. H.; Rahimi, H. (2020). Civil liability (non-contractual obligations) (13th ed.). Tehran: SAMT Publications(Organization for Researching and Composing University Textbooks in the Humanities). (In Persian)*
44. *Sheikhi, M. (2024). Principles of intellectual property rights (2nd ed.). Tehran: Mizan Publishing. (In Persian)*
45. *Symeonides, S. C. (2004). Territoriality and personality in tort conflicts. In Einhorn, T., & Siehr, K. (Eds.), Intercontinental cooperation through private international law: Essays in memory of Peter Nygh (pp. 22–41). The Hague: T.M.C. Asser Press.*